

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Szarvas, Melinda

Title: Teljesítmény és / vagy kaland? (Gintli Tibor: Irodalmi kalandtúra: Válogatott tanulmányok, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 2013)

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Szarvas, M. (2015). Teljesítmény és / vagy kaland? (Gintli Tibor: Irodalmi kalandtúra: Válogatott tanulmányok, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 2013).
Műhely, 2015(4), 64-66. <http://gyorimuhely.hu/index.asp?inc=aktualisview&id=62>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Szarvas Melinda Teljesítmény és/vagy kaland?

(Gintli Tibor, *Irodalmi kalandtúra: Válogatott tanulmányok*, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 2013.)

Több szempontból is érdekes könyvet adott ki 2013-ban a Magyar Irodalomtörténeti Társaság. Ahogy a szerző Gintli Tibor az előszóban írta: „első tanulmánykötetüket többnyire fiatalon publikálják az irodalomtörténészek.” (11.) Ugyanakkor az *Irodalmi kalandtúra* című kiadvány 1990 és 2012 között írt szövegeinek egyikén sem érződik olyan megkésetttség, vagy avultság, ami miatt magyarázkodni kellene. Éppen ellenkezőleg: Gintli tanulmányai rendkívül határozott hangon szólalnak meg, tárgyukat tekintve pedig nem egy esetben hiánypótló szövegekről van szó, mely köszönhető annak, hogy témául ritkábban vizsgált szerzőt, vagy művet választ Gintli, illetve a tanulmányíró egyedi szempontjainak is. A kötet címe – azontúl, hogy kissé semmitmondó – majdhogynem félre is vezetheti a potenciális olvasót: ezeknek a tanulmányoknak az olvasása sokkal inkább jelent irodalmi teljesítménytúrát, mintsem inkább csak érdekességeket ígérő, könnyed kalandozást.

Az említett bő két évtized, amely a legrégebbi és a legújabb tanulmány megírásának időpontja között eltelt, látszólag kellően sok ahhoz, hogy a szerző irodalomról való gondolkodásában bekövetkező szükségszerű változások is kiolvashatók legyenek a tanulmánykötet írásaiból. Mindezzel Gintli is számot vet, meglátása szerint „az olvasásmód átalakulása [...] természetes folyamat, s gyakran tapasztaljuk, hogy egy adott művet másként értelmezünk abban az esetben is, ha rövid idő telt el két olvasása között. Értelmezéseink ki vannak szolgáltatva az időnek, s tulajdonképpen addig azonosulunk velük, amíg az adott olvasás élménye tart, amíg befejezzük a szöveg írását.” (11.) Az *Irodalmi kalandtúra* azonban nem esik szét a benne foglalt tanulmányokra, a hat ciklusba rendezett huszonhárom szöveg egységes kötetet alkot. A szerzőnek igaza van: „az eltérő szempontok és közelítésmódok ellenére úgy vélem, mindegyik tanulmányban jelen van egy olyan olvasói mentalitás és kutatói attitűd, amely kapcsolatot teremt közöttük.” (12.) A szövegek megírása közti több, mint húsz év támasztja azt az olvasói elvárást is, mely szerint „egy ilyen kötetnek illik átfogó képet adni” (11.) szerzője addigi tudományos tevékenységéről. Az *Irodalmi kalandtúra* a bemutatott témákat tekintve meglehetősen sokszínű. Az elsősorban Krúdy-kutatóként számon tartott Gintlit, a kötet alapján úgy tűnik, egy téma helyett sokkal inkább jellemez egy egyedi irodalomtörténeti gondolkodásmód, ami garantálja, hogy a szerző ugyanolyan relevanciával beszéljen például Pap Károlyról, mint Krúdy Gyuláról. Hiába a magyarországi irodalomtörténeti gondolkodásmód tematikus kategorizáló hajlama, Gintli Tibor ebből a szempontból kilóg a sorból: sem érdeklődése, sem szakmai kompetenciája nem záródik rá a neki kiosztott szerző életművének beható ismeretére.

Gintli szakszerű témakezelését azonban épp a Krúdy-életművet vizsgáló szövegek elfogulatlansága (is) bizonyítja. Krúdyról azt mondja, művei „nagy dózisban történő fogyasztása az olvasói érdeklődés érzékelhető lanyhulását idézi elő.” (156.) Noha Gintli számára is megkerülhetetlen témának bizonyul a már sokak által vizsgált és kézenfekvő kulináris elbeszélés Krúdy életművén belül, igyekszik új kérdések mentén is közelíteni az íróhoz. „Mit tehet a Krúdy-kutatás annak érdekében, hogy a szerző életművének meghatározó jelentősége minél szélesebb körben nyilvánvalóvá váljék?” (130.) Azt például, amit Gintli el is végzett az *Egy anagramma nyomában* című tanulmányában, melyben egy korábban rendre kliséként és felszínes jellemzőként kezelt írói eszközt emelt kutatása középpontjába. „Az utóbbi évek Krúdy-recepciójában gyakran megkérdőjeleződött a hangulat fogalmának alkalmassága e próza értelmezésére. Voltak, akik elméleti tisztázatlanságát kifogásolták, mások pusztán az egykorú kritika kliséjének reflektálatlan átvételét látták benne. Magam úgy

vélem, hogy aligha mondhatunk le a hangulat fogalmáról Krúdy poétikájának interpretálásakor.” (153.)

Az *Irodalmi kalandtúra* szövegeit erős újraértelmezői szándék jellemzi. Több minden is következik ebből. Egyrészt a tanulmányok párbeszédre törekvése. A szövegek alapján úgy tűnik, a szerző a korábbi eredményekkel, vagy irodalomtörténeti folyamatokkal való szembehelyezkedése révén alakítja ki saját irodalomtörténeti, szakírói pozícióját. Ez a kiindulópontja minden tanulmánynak: Gintli világosan jelzi szándékait és azt az értelmezői nézőpontot, amelyből az adott tanulmányában mondottakat megfogalmazza. Egyik Adyról szóló szövegben a következő olvasható: „Bár elfogadhatónak tartom azt az álláspontot, mely szerint néhány remekmű elegendő ahhoz, hogy szerzőjüket nagy lírikusként tartsuk számon, Ady verseinek esztétikai színvonal-ingadozása mégis feltűnő. [...] Ady újraértelmezésének igénye természetsszerűleg veti fel az életmű egyes korszakaira eső hangsúlyok kijelölésének, illetve áthelyezésének kérdését.” (53-55.) Babits-tanulmányának elején pedig így fogalmaz Gintli: „Nem tudok azonosulni azzal az értelmezéssel sem, amely Babits első kötetének felszíne alatt látens ciklusszerkezetek érvényesülését feltételezi.” (68.) A saját pozíció kijelölésére még további példák is idézhetők lennének, a szerző egyik esetben sem hagyja jelöletlenül azt az irodalomtörténeti kontextus, amelyhez saját mondandóját köti. Ez fontos és precíz eljárás Gintlitől, vannak azonban esetek, amikor nehezen bomlik ki az a szempont, amely alapján vizsgálódik. Ez leginkább annak köszönhető, hogy látszólag apró részlete egy korábbi kutatásnak az, amelybe kapaszkodva igyekszik érvelését felépíteni, így a saját pozíció kijelölése kezdetben inkább csak a vitázó kedv egyértelműsítésében érhető tetten. Ez persze abból is következhet, hogy (a kötet legvégén a szövegek eredeti megjelenésének helyeiből világosan látszik) a tanulmányok több esetben is tematikus összeállítások, vagy konferenciák számára íródtak, vagyis, bármennyire önként jelentkezik az irodalomtörténész egy-egy ilyen rendezvényre, ezeknek a szövegeknek az esetében bizonyos szempontból kötelezően elvégzett kutatásokról van szó. Ez legegységesebben talán a József Attila *Eszmélet* című művéről szóló tanulmánynál érezhető. „Az *Eszmélet* számozott szakaszainak kapcsolata, távolságuk és összefüggéseik bonyolult dinamikája régóta foglalkoztatja a kutatást.” (92.) Gintli elsősorban Tverdota György elgondolásából kiindulva, az ő kutatásainak eredményeire támaszkodva ír a műről. Bár megfogalmazza a maga véleményét a valóban sokszor elemzett kérdéstről (tudniillik, hogy egységes versnek tekinthető-e József Attila alkotása, vagy különálló, számozott versekből összeállított nagyobb egységnek?), érvelése a saját válasza mellett, miszerint „az *Eszmélet* struktúráját a ciklus és az egyetlen vers szerkezete közötti átmenetnek” (98.) tekinti, nem meggyőző. A kötet címben megjelenő *kaland* az ilyen szövegek esetében érződik hangsúlyosnak.

Az újraértelmezői szándéknak fontos hozadéka, hogy Gintli több esetben is ritkán tárgyalt jelenségekről beszél, legyen szó egy sokat elemzett életmű fontos, ám korábban nem kiemelt részletének felülvizsgálatáról, vagy egy eleve nem a kánon középpontjában tartott életmű kiemeléséről. Mindkét gesztus meglepő kiindulási pontnak bizonyulhat: Babits Mihály költészettörténeti jelentősége mellett érvelni például látszólag felesleges vállalkozás. Gintli azonban rámutat, hogy „az utóbbi másfél-két évtized során a szélesebb értelemben vett irodalmi köztudatban a Babits-líra jelentős leértékelődésének voltunk szemtanúi, s ezen a tényen az sem változtat, hogy a Babits-kutatás ebben az időszakban is jelentős eredményekkel gazdagította a szerző recepcióját.” (82.) A Pap Károlyról szóló tanulmányt pedig joggal kezdi így a szerző: „Pap Károly évtizedekig a méltatlanul elfeledett írók közé tartozott” (184.) Az idézett részekben is szereplő irodalomtörténeti idő jelzése a minden tanulmány végén megtalálható évszámhoz viszonyítva értelmezhető. Rögtön az első tanulmányban azonban lábjegyzetben is jelzi a szerző, hogy a szöveg megírása óta elvégzett irodalomtörténeti kutatásokat nem dolgozta bele a most kiadott írásba, meghagyva azt úgy, ahogy korábban megírta. „Ady Endre költészetéről az utóbbi időben szinte általánosnak mondható elfordulás

tapasztalható.” A nyitómondathoz toldott lábjegyzet pedig a következő: „A tanulmány 1994-ben jelent meg, így ez a megállapítás természetesen a 1980-as évek második felének és a 90-es évek elejének recepciótörténetére vonatkozik. A később némiképp megélnkülő Ady-kutatásra ekkor még kevés jel utalt.” (15.) A kötetben egy másik ilyen jelzés Gintli Móricz-tanulmányában olvasható, mely szerint „Szilágyi Zsófia idén megjelent Móricz-monográfiája új helyzetet teremtett a recepcióban, jelen tanulmány azonban keletkezésének idejéből adódóan a majd egy évtizeddel korábbi szituációra reflektál [...]” (159.) Ebben az esetben azonban a lábjegyzetben szereplő „idén” helyett érdemesebb lett volna ugyancsak évszámmal (2013.) jelezni Szilágyi monográfiájának megjelenési évét. Szintén továbbgondolható szövegnek bizonyul a Gintli-tanulmány megírásának ideje óta megjelent forrásoknak köszönhetően a Radnóti költészetének „klasszicizálódását” vizsgáló, melyben a szerző Gyarmati Fanni 2014-ben önálló kötetben is megjelent naplójának csak a Ferencz Győző által jegyzett Radnóti-monográfiában fellelhető részeire tud hivatkozni.

Az az írói és szerkesztői döntés, hogy az egykor megírt szövegeket átírás nélkül adták most közre, azt is eredményezte, hogy az *Irodalmi kalandtúra* bizonyos helyeken önismétlő. Az, hogy az Ady költészete iránti érdeklődés a korábbi irodalomtörténeti korok kultusza miatt (is) megcsappant, két tanulmány elején is olvasható a 15., illetve az 52. oldalon. A *Kötetkompozíciós elvek Babits első két kötetében* és *A Babits-líra viszonya a modernséghez* című két tanulmány ugyancsak összevonhatónak tűnik. Szintén a szerkesztés hiányára mutat, hogy a szövegek nagyon sok esetben nem hivatkoztak, így általános utalásokat tartalmaznak. Két példa az egyik Babits-tanulmányból: „Gyakran olvashattunk olyan tanulmányokat, melyek Babits esztétikai konzervativizmusát, elméleti előfeltevéseinek tarthatatlan voltát taglalták.” (82.) „Találkoztunk olyan értelmezéssel is, amely olyan jelentős Babits-verset igyekezett rajtakapni a bölcséleti következetlenségen, mint *A lírikus epilógja*.” (82.) Hogy pontosan ki(k)nek melyik tanulmányára, vagy értelmezésére utal a szerző, nem derül ki.

Gintli *Irodalmi kalandtúra* című tanulmányköteté a szövegek megírásában ölel át nagy időt, de a közölt írások témáját tekintve kevésbé. A kiválasztott nyugatos klasszikus szerzők életműveinek közelebbi, ritka szempontú vizsgálata mellett Závada Pál az egyetlen még élő szerző, az ő *A fényképész utókora* című kötete kapcsán az irodalomtörténész a realizmus és a posztmodern narratív megoldások kapcsolatát vizsgálja. Ahogy írja: „a realizmushoz történő visszanyúlás nem fogható fel automatikusan anakronisztikus jelenségként” (197.) A kötetet záró rövid, határozottan kritikai hangvételű tanulmány a Szegedy-Maszák Mihály által főszerkesztett *A magyar irodalom történetei* című vállalkozást elemzi. Az ebben a szövegben található irodalomtörténeti-kritikai szempontok azért is izgalmasak, mert maga Gintli is szerkesztett irodalomtörténetet.

A közölt tanulmányok hangvétele és a vizsgálatok szempontjai is egyaránt a szerzői sokrétűség felé mutatnak: a vitakészség, az elfogulatlan kritikai hozzáállás és a apró részletek jelentőségének kiemelése eltérő arányban, de mind jellemzik Gintli Tibor most kiadott irodalomtörténeti munkáját.